

(Leipzig 1914), daha sonra Nâsîrûddin el-Esed (Kahire 1381/1962) ve İbrâhim es-Sâmerrâî – Ahmed Matlûb (Bağdad 1381/1962) tarafından yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Kays b. Hatîm, *Dîvân* (nşr. Nâsîrûddin el-Esed), Beyrut 1387/1967, s. 41-52; ayrıca bk. neşredenin girişi, s. 9-31; Cumâhî, *Fuhûlü's-şu'arâ'*, I, 228-231; Muhammed b. Habîb, *Es-mâ'ü'l-muğâtilin* (nşr. M. Abdüsselâm Hârûn), Kahire 1954, II, 274; Ebû Abdullah el-Yezîdî, *el-Emâli*, Haydarâbâd 1367, s. 79, 100-101; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğâni*, Beyrut 1986, III, 3-26; Âmidî, *el-Mü'telîf*, s. 321-322; Ebû Zeyd el-Kureşî, *Cemhere*, Bulak 1308, s. 123; Şerîf el-Murtazâ, *Emâli'l-Murtâzâ* (nşr. M. Ebû'l-Fazîl İbrâhim), Kahire 1373/1954, s. 541; Safedî, *el-Vâfi*, XXIV, 292-294; Brockelmann, *GAL*, I, 28; *Suppl.*, I, 56; T. Kowalski, "Kays b. al-Khatîm", *EI²* (ing.), IV, 835-836; T. Bauer, "Qays ibn al-Khatîm", *Encyclopedia of Arabic Literature*, London 1998, II, 636.

İSMAIL DURMUŞ

KAYS b. MÜLEVVAH

(bk. MECNÛN).

KAYS b. SA'D (قیس بن سعد)

Ebû'l-Fazîl (Ebû Abdîllâh Ebû Abdîmelik)
Kays b. Sa'd b. Ubâde
el-Ensârî el-Hazrecî
(ö. 60/680)

Ensârin ileri gelenlerinden
ve Hz. Peygamber'in sancaktarlarından.

Hazrec kabilesinin ileri gelenlerinden Sa'd b. Ubâde'nin oğludur. Küçük yaşı babası tarafından Hz. Peygamber'in hizmetine verildi; on yıl Resûl-i Ekrem'in yanında bulundu ve bütün gazvelere katıldı. Mekke'nin fethi sırasında gelen bir şikayet üzerine Resûlullah ensârin sancığını babasından alarak ona teslim etti. Hz. Peygamber, Huneyn Gazvesi dönüşü Ci'râne'de ganimetleri dağıttıktan sonra Kays b. Sa'd'ı 400 kişilik bir seriyyenin başında Sudâ kabilesini İslâm'a davet için Yemen'e göndermek üzere hazırladıysa da kabileden gelen on beş kişilik bir heyet müslüman olduklarını bildirdi (8/629).

Kâdisiye Savaşı'na ve Mısır'ın fethine katılan Kays Hz. Ali hilâfete geçince Mısır valiliğine tayin edildi. Kays, Mısır'a vardiktan sonra minibere çıkarak halifenin mektubunu okudu ve halkı biata çağırıldı. Aralarında Mesleme b. Muhalled, Muâviye b. Hudeyc ve Büsr b. Ebû Ertât gibi Hz. Osman taraftarı sahâbilerin de bulunduğu

yaklaşık 10.000 kişilik bir grup dışında Mısır'ın her tarafına otoritesini kabul etti. Muhalifler herhangi bir silâhî eyleme kalkışmayacaklarını ve ona karşı savaşmayacaklarını, taleplerinin sadece siyâsi krizle ilgili olduğunu ve kriz sona erinceye kadar kendilerine dokunulmasının istediler (Taberî, IV, 547-554). Kays b. Sa'd yumuşak bir politika izlemeyi tercih etti ve onlara bir elçi gönderip istedikleri gibi hareket edebileceklerini bildirdi; arkasından da Mesleme b. Muhalled ile bir anlaşma yaparak Mısır'ın haracını topladı. Fakat onun Hiribâ'da üslenen Hz. Osman taraftarlarına karşı takındığı ılımlı tutum, Muâviye ile Hz. Ali arasındaki hilâfet mücadelesi sırasında sonucu onun aleyhine olan bazı gelişmeler sebebiyet verdi ve Hz. Ali onu geri çagyrdı.

Mısır'dan döndükten sonra Cemel Vakası'na katılan Kays (İbn Abdülber, III, 218), Hz. Ali tarafından Azerbaycan'a vali tayin edildiye de yerine Abdullâh b. Şebîl el-Ahmesîyi vekil bırakıp Kûfe'ye geldi ve Siffin Savaşı'nda bir kumandan sıfatıyla çarpıştı. Savaşın ardından üstün başarılar gösterdiği için Hz. Ali onu Azerbaycan valiliğinin yanı sıra oradaki Irak ordusunun başkumandanlığına ve yeni ihdas edilen şartatü'l-hamîs teşkilâtının başına getirdi. Kays'ın Hz. Ali'nin yanında katıldığı son savaş Hâricîler'e karşı yapılan Nehrevan Savaşı'dır (38/658). Savaştan önce Hz. Ali onu ve Ebû Eyyûb el-Ensârîyi Hâricîler'e nasihatte bulunmak üzere göndermişti.

Hz. Ali'nin şehid edilmesi üzerine (Ramazan 40 / Ocak 661) Kays b. Sa'd'ın öncülüğünde Iraklılar'ın halife seçtiği Hz. Hasan, Kays'ın Muâviye konusunda sert bir tutum izleyeceğini düşündüğünden onu Irak ordusu başkumandanlığından alarak yerine Ubeydullah b. Abbas'ı tayin etti. Ubeydullah ise Hz. Hasan'ın hilâfeti Muâviye'ye terkedeceğini anlayarak Kays b. Sa'd'ın da aralarında bulunduğu ordusunu başsız bırakıp Muâviye'nin yanına gitti. Bunun üzerine Iraklılar Kays'ı tekrar başkumandanlığa getirdiler. Muâviye, hilâfî konusunda Hz. Hasan ile Ubeydullah'ın onayını aldıktan sonra güçlü bir orduyla karşısına çıkan Kays b. Sa'd ile uzlaşma yolları aramaya başladı. Ona bir mektupla altında mührü bulunan boş bir kâğıt göndererek şartlarını yazmasını istedi. Kays, Muâviye'nin peşinen kabul ettiği antlaşma metninde kendi can güvenliğinin teminat altına alınmasını ve Hz. Ali taraftarlarının daha önce döktükleri

kanlardan ve kazandıkları mallardan sorumlu tutulmamalarını şart koştı; isteklerinin yerine getirilmesi üzerine ordu suyla birlikte Muâviye'ye biat etti (Taberî, V, 164).

Kays b. Sa'd daha sonra Medine'ye döndü ve 60 (680) yılında vefatına kadar orada sade bir hayat sürdürdü. Onun 59'da (679) olduğu de rivayet edilir. Kays'ın ismi zekâsında dolayı Arap dâhileri arasında zikredilmektedir. Cömertliği hakkında kaynaklarda pek çok rivayet yer almaktır, ayrıca Hz. Peygamber'in onunlababası Sa'dı bu vasıflarından dolayı övdüğü bilinmektedir (İbn Hacer, III, 249). Hîre halkın kendi liderlerine secede ettiğini gören Kays b. Sa'dın Resûl-i Ekrem'in secede edilmeye daha lâyik olduğunu düşünenek bunu kendisine teklif ettiği, onun da Allah'tan başkasına secede edilemeyeceğini belirterek böyle bir hareketi kesin olarak yasakladığı rivayet edilir (Ebû Dâvûd, "Nikâh", 40). Ebû Dâvûd'dan naklen, Hammâd b. Seleme'nin elinde Kays'a ait bir hadis risâlesi bulunduğu ve Hammâd'in hadisleri ezberinden rivayet ederken bundan başka bir metin bulundurmadiği kaydedilir (Zehebî, VII, 451).

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Aâhkâm", 12; Ebû Dâvûd, "Nikâh", 40; Abdürrezâk es-San'âni, *el-Musannef* (nşr. Habîbürrâhman el-Azamî), Beyrut 1970, V, 459-463; İbn Sa'd, *et-Tabâkât*, VI, 52-53; Taberî, *Târih* (Ebû'l-Fazîl), IV, 547-554; V, 162-164; Kindî, *el-Vülat ve'l-kudât* (Guest), s. 20-23; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, Beyrut, ts. (Dâru'l-kitâbî'l-Arabi), III, 216-223; İbn Asâkir, *Târihu Dîmaşk* (Amârî), XLIX, 396-434; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, Tahran, ts., IV, 215-216; Zehebî, A'lâmü'n-nübelâ', III, 102-112; VII, 451; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 249; Şâmî, *Sübûlü'l-hüdâ*, VI, 322-323; Abdülhalîk Bakır, Hz. Ali Dönemi, Ankara 1991, s. 88-95; M. Mahmûd Zeytûn, "Kays b. Sa'd", *ME*, XL (1968-69), s. 48-52, 145-147, 651-654, 728-731.

ABDÜLHALÎK BAKIR

KAYS b. ZERÎH

(قیس بن ذریح)

Ebû Zeyd Kays b. Zerîh b. Sünne
b. Huzâfer el-Kinâñî
(ö. 68/687)

Platonik aşkı terennüm eden
Arap şairi.

4 (625) veya 5 (626) yılında doğdu (Sezgin, II/3, s. 157). Hz. Hüseyin'in sütkardeşidir. Dayısı Amr b. Sünne de şairdir. Kinâne kabilesine mensup olan Kays'ın aşireti Medine civarındaki çölde yaşıyor, ailesi ise Medine'de ikamet ediyordu. Kays, bir gün